

Les idees i les propostes dels precursors de la sociolingüística catalana

per Jordi Solé i Camardons

Resum

Aquest article, elaborat a partir d'un dels treballs guanyadors ex aequo del I Premi Jaume Camp de Sociolingüística (2001), analitza el discurs presociolingüístic de vuit autors catalans amb l'objectiu de donar a conèixer tant les idees com les propostes de caràcter sociolingüístic d'aquests autors.

Sumari

1. La consciència lingüística
2. Els precursors
3. Les idees dels precursors
4. Factors que influeixen en l'ús lingüístic
5. Bibliografia

1. La consciència lingüística

Des de la sociolingüística crítica, tots aquells autors –catalans o no catalans- que s'han interessat en utilitzar la sociolingüística com una eina d'anàlisi i de transformació de la realitat de manera que una llengua que està immersa en un procés de substitució lingüística capgiri les tendències substitutòries i engegui o consolidi un procés de normalització lingüística, han tendit a posar en primer pla la importància de la consciència lingüística.

No disposar d'una consciència lingüística coherent és com no tenir consciència de nació; en aquests casos, una comunitat només podrà caminar d'esma, cap enlloc, per una via morta. Com ha dit recentment un assagista, en aquests casos podríem cantar "ni som ni serem". Una comunitat lingüística sense consciència lingüística serà un fantasma, una ombra que no disposarà dels referents estratègics claus. Sense consciència lingüística una comunitat no sabrà quins són els seus objectius ni quines són les seves armes, ni quina és la seva gent o ni, fins i tot, quina és la seva llengua o el nom de la seva llengua.

La comunitat lingüística catalana ha patit totes i cadascuna d'aquestes patologies i mancances: al segle XIX donava mostres de no saber ni el nom històric de la llengua pròpia i els seus notables van arribar a usar el terme *llemosí*; els notables catalans consideraven innecessari i fins absurd usar el català en els àmbits formals; Yxart, promotor del català en la literatura, va arribar a considerar impropedient usar el català en el periodisme o la ciència; els homes de la Renaixença promovien l'ús del català en la poesia entre violes i englantines però no es preocupaven gens per l'alfabetització de la població en català i no consideraven la necessitat d'aixecar escoles en llengua catalana; durant el segle XX s'ha negat fins i tot el nom de la llengua al sud de la comunitat lingüística catalana i a la Franja de Ponent; i molta gent ha caigut en el parany de la ignorància i el qüestionament de la unitat lingüística. Han fet camí ideologies lingüístiques assimilistes o partidàries d'un bilingüisme substitutori que només podia servir per escanyar el futur del català.

El [Diccionari de Sociolingüística](#) (2001) defineix la consciència lingüística com "el conjunt d'elaboracions mentals, expressades i documentades o implícites i larvades, amb què una comunitat lingüística es percep com a singularitzada per la llengua que fa servir i vinculada o oposada, d'acord amb els contextos, a les llengües i comunitats de l'entorn. Abasta, doncs, les formes de pensament, les creences, les motivacions i les actituds que configuren uns valors

simbòlics per a un determinat grup lingüístic". Anotem, doncs, que aquelles elaboracions mentals que donen cos a la consciència lingüística poden ser de dues menes: (a) expressades i documentades o (b) implícites i larvades. És a dir, que una cosa seran les idees que una persona del carrer sense estudis superiors pugui tenir sobre la llengua que parla i una altra la de totes aquelles persones que han elaborat de manera documentada les seves teories i propostes entorn de la llengua pròpia i les llengües veïnes. En aquest sentit, cal rebutjar la ignorància en l'àmbit de la ciència lingüística però cal no oblidar que tothom disposa d'una percepció i una ideologia lingüístiques que en una comunitat minoritzada tenen una importància decisiva en relació al futur de la llengua ja que aquestes percepcions i ideologies estaran a la base de les actituds lingüístiques que els parlants prendran i, conseqüentment, dels usos lingüístics que triaran i que esdevindran hegemònics.

L'objectiu d'aquest treball (aquí en presentem el resum) és estudiar una colla de pensadors catalans anteriors a l'aparició de la sociolingüística com a disciplina autònoma però que ja parlaven en termes sociolingüístics o ecoidiomàtics,¹ i que, per tant, ja feien propostes ecosociolingüístiques basades en la salvaguarda del medi sociolingüístic català. La idea és que les idees d'aquests escriptors, religiosos, assagistes i gent de cultura en general ens ajudin a il·luminar la realitat de l'ús lingüístic.

2. Els precursors

Entre els precursors del que podríem anomenar discurs sociolingüístic català caldria esmentar personatges com Ramon Llull o Ramon Muntaner i els apòlogistes de la llengua catalana de totes les èpoques: Onofre Manescal, Andreu Bosc, Josep Romeguera, Josep Ullastre, Antoni Tudó, Carles Ros, Ignasi Ferreres, Lluís Galiana, Antoni de Bastero, Marc Antoni Ortí, Agustí Eura, etc., -encara que les idees antisociolingüístiques també abunden en la majoria d'aquests lletraferits. Són especialment interessants autors com Cristòfor Despuig, Baldiri Reixach o fins i tot Josep Pau Ballot. Durant la Renaixença: Constantí Llombart, Marià Aguiló, Jaume Collell, els redactors de periòdics com "El Vertader Català", etc. I ja en el premodernisme: Valentí Almirall i Josep Yxart, són dues de les figures a tenir en compte.

Quins autors hem triat en aquest treball? Hem optat per estudiar alguns autors injustament oblidats, com pot ser el cas de Josep Armengou² o alguns molt estudiats com pot ser el cas de Carles Riba,³ però en aquest cas des d'una nova perspectiva, la del seu discurs presociolingüístic. Hem seguit un itinerari d'intel·ligència sociolingüística que no oblidarà un autor com Josep Yxart,⁴ estudiat sobretot com a element clau de la crítica literària a Catalunya,

¹ Per a aquest i els altres conceptes sociolingüístics usats en aquest treball podeu consultar el [Diccionari de Sociolingüística](#). Enciclopèdia Catalana, 2001.

² Josep Armengou (Berga 1910-1976). Eclesiàstic i escriptor. És autor de l'assaig *La Justificació de Catalunya* (1955), llibre publicat clandestinament durant la dictadura franquista que l'autor dedicà a les joventuts de Catalunya. També ha estat publicat el recull d'articles *Escrips de temps incerts* (1965) i pòstumament *Nacionalisme català. Idees i pensaments* (1977) en edició també clandestina.

³ Carles Riba (Barcelona 1893-1959). Escriptor. Treballà amb Pompeu Fabra en la preparació del *Diccionari general de la llengua catalana* (1923-1932). Fou professor de grec a la Universitat Autònoma, director de la Fundació Bernat Metge. Representant del noucentisme, excel·lí com a traductor d'escriptors clàssics grecs i grans autors moderns, narrador, poeta, crític literari i pensador. Quan tornà de l'exili esdevingué el mestre i portaveu indiscutit de les noves generacions d'intel·lectuals catalans.

⁴ Josep Yxart (Tarragona 1852-1895). És un dels crítics literaris més importants del seu temps i el millor crític de la història del teatre català. Col·laborà en diverses publicacions periòdiques, escrigué llibres de poesia, assaigs i narracions. Destaquem els cinc volums de *El año pasado* (1886-1890) i els escrits recollits pòstumament a *Obres catalanes de Josep Yxart* (1896), *Entorn de la literatura catalana de la restauració* (1980) i *Novel·listes i narradors* (1991). La seva obra crítica evolucionà cap al positivisme defensat per

però que en aquest treball ens servirà per il·lustrar les dues cares de la reflexió sociolingüística: les intuïcions intel·ligents i alhora el pes feixuc del context sociocultural i ideològic que limitava aquelles idees; algunes reflexions remarcables sobre la llengua d'Enric Prat de la Riba,⁵ patriarca del nacionalisme català; però sobretot les propostes ecodiomàtiques originals de Joaquim Casas-Carbó,⁶ amb el trilingüisme sostenible com a bandera; l'Alexandre Galí⁷ contrari al bilingüisme diglòssic; les assenyades reflexions del pedagog valencià Carles Salvador,⁸ polític de l'idioma ignorat per pedagogs i practicants catalans de la sociolingüística; o el cas genial de Joan Fuster,⁹ ecodiomàtic que obre nous camins de racionalitat i imaginació sociolingüístics. En definitiva, vuit autors que podem considerar precursors del discurs sociolingüístic català.

autors com Taine i esdevingué el teòric més important del moviment naturalista a Catalunya, influïnt autors com el crític Joan Sardà o el novel·lista Narcís Oller.

⁵ (5) Enric Prat de la Riba (Castellterçol 1870-1917). Polític. Redactà les proclames de la Unió Catalanista: *La qüestió social i la política* (1891) i intervingué en la redacció de les Bases de Manresa i altres manifestos catalanistes. Fou president de la Mancomunitat de Catalunya (1914), primera experiència d'autonomia política catalana del segle XX; establí l'Institut d'Estudis Catalans i n'adoptà oficialment les normes ortogràfiques. Col·laborà en diversos diaris i publicà dos llibres fonamentals sobre el nacionalisme català: *Compendi de doctrina catalanista* (1894) i *La nacionalitat catalana* (1906), on exposa el seu concepte de nació.

⁶ Joaquim Casas-Carbó (Barcelona 1858-1943). Editor i escriptor. Fou un dels principals responsables de la campanya lingüística a la revista "L'Avenç" que va posar les bases de la normativització de la llengua catalana. També va escriure articles polítics i va realitzar nombroses traduccions. Milità en el moviment catalanista però fou marginat pel moviment noucentista. Publicà els llibres *Catalònia (Assaigs nacionalistes)* (1908), *Set Odes* (1933), *El problema peninsular* (1933), *Blancs, negres, grocs* (1935), *Del present i del pròxim avenir* (1935).

⁷ Alexandre Galí (Camprodon 1886- Barcelona 1969). Pedagog i historiador. Pot ser considerat el pedagog català més important del segle XX, deixeble de Pompeu Fabra i col·laborador de Prat de la Riba, fou president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (1922-69), dirigí diversos centres educatius i experimentà els mètodes de l'escola activa: *Mesura objectiva del treball escolar* (1928). Participà en el Primer Congrés del Bilingüisme (Luxemburg, 1928) i en el Congrés Internacional de l'Educació Nova de Niça (1932). Destaquem els llibres *Per la llengua i per l'escol* (1931), *Lliçons de llenguatge* (1931), *Activitat i llibertat en educaci* (1932). Després de l'exili publicà els 23 volums de la *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya 1900-193* (1978-86).

⁸ Carles Salvador i Gimeno (València 1893-1955). Poeta, pedagog i gramàtic. El 1919 publica l'opuscle *El valencià a les escoles* i el 1921 el manifest Pro Associació Protectora de l'Ensenyança Valenciana. Col·laborà en la premsa de Castelló de la Plana, València i Barcelona i en diverses revistes literàries. Fou capdavanter de l'avantguardisme literari valencià, europeïsta i nacionalista català radical. Publicà llibres de poesia, teatre, narrativa i assaig. Signatari de les normes ortogràfiques de Castelló (1932) promogué amb entusiasme la normalització ortogràfica al País Valencià. Director del Centre de Cultura Valenciana, on ingressà amb el discurs "Qüestions de llenguatge" (1935), fundà dins Lo Rat Penat (1951) els cursos de Llengua i Literatura Valenciana i publicà una *Gramàtica valenciana* (1951).

⁹ Joan Fuster i Ortells (Sueca 1922-1992). És l'assagista català més brillant del segle XX. Humanista, marxista convençut i catalanista, ha estat el principal referent i creador de la consciència d'unitat dels Països Catalans. Començà publicant diversos llibres de poesia però també es dedicà a l'erudició, la crítica literària i la història. Entre els seus llibres d'assaig en destaquem alguns: *El descrèdit de la realitat* (1955), *Nosaltres els valencians* (1962), autèntica Bíblia del nacionalisme català desacomplexat; *Qüestió de noms* (1962), *Diccionari per a ociosos* (1964), *Cansar-se d'esperar* (1965), *L'home, mesura de totes les coses* (1967), *Combustible per a falles* (1967), *La decadència al País Valencià* (1976), *Un país sense polític* (1976), *Destinat sobretot a valencians* (1979), *Ara o mai* (1981), *País Valencià, per què* (1982), *Sagitari* (1982). Perseguit pels enemics de la cultura i la catalanitat del País Valencià, fou membre de l'Institut d'Estudis Catalans (1978) i president d'Acció Cultural del País Valencià (1978).

No es tracta d'un treball exhaustiu i per tant no hem inclòs, per exemple, les reflexions d'Antoni Rovira i Virgili, el qual considerava la llengua "mare de la nacionalitat" i afirmava que "La carta lingüística d'Europa és, en ses grans línies, i tret d'unes poques excepcions, la carta de les nacionalitats" (1916). Tampoc no inclourem en aquest itinerari sociolingüístic el Delfí Dalmau¹⁰ del poliglòtisme passiu i l'universalisme lingüístic ben entès (1936), perquè ja ha estat tractat en el meu llibre *Poliglòtisme i raó. El discurs ecodiomàtic de Delfí Dalmau* (1998), però cal dir que el seu discurs està estretament relacionat amb les personalitats i els temes que estudiem en aquest treball.

3. Les idees dels precursors

Josep Yxart fa anàlisis interessants sobre el tema de la relació entre llengua i intel·ligència o del paper de la geolingüística en l'ús lingüístic, etc. I com ja hem avisat, mostra les dues cares del discurs presociolingüístic amb la defensa intel·ligent de l'ús del català en literatura i mostrant les incoherències del discurs espanyolista sobre l'idioma però alhora fa reflexions que cauen dins una ideologia diglòssica, -amb punts en comú amb les opinions de Joshua A. Fishman¹¹ quelcom que tendeix a superar amb el temps.

En l'article "Del uso del castellano en Cataluña" (1886) analitza la (in)conveniència d'abandonar una llengua viva en un futur hipotètic inventant-se un oponent que és un funcionari castellanoparlant foraster amb mentalitat d'ocupant lingüístic. La seva defensa de l'ús del català en literatura parteix de l'observació de la realitat propugnada per Taine i això el porta a fer una completa anàlisi de la situació sociolingüística catalana diferenciant entre els diferents àmbits d'ús i entre els diferents estrats socials o entre les diferents zones dels Països Catalans i altres zones de l'Estat, diferenciant la deserció idiomàtica de l'adhesió simbòlica complementària en zones com Euskadi. Deixa ben clar que és un factor polític i no pas una realitat natural allò que marca la presència de l'espanyol arreu de l'estat. En relació al manteniment del català, Yxart rebutja encertadament una interpretació basada exclusivament en la voluntat i remarca la influència de la naturalesa i de la rutina, però no oblida els factors de la consciència lingüística activa i la lleialtat lingüística com a factors positius. El nostre crític utilitza conceptes com "substitució" (lingüística), "llengua importada", necessitat (d'ús), identifica llengua i poble, i amb altres paraules parla de la facilitat d'ús lingüístic. Rebutja els arguments del cosmopolitisme i s'inventa un imperi europeu dominat per França i el francès en una interessant al·legoria de sociolingüística-ficció que li serveix per qüestionar l'imperialisme lingüístic espanyol i les ideologies lingüístiques que segregava. Sobre la interessant diferenciació diglossitzant remetem els lectors a la lectura dels textos originals per no allargar més aquest resum.

Entre el conjunt d'idees que podríem extreure del discurs audaç, agosarat, coherent, de Josep Armengou, subratllaríem la defensa que fa de la idea que el català és la llengua del poble, de les classes populars. Una idea vigent i encara útil en un moment en què des de certs sectors hom podria tenir la temptació de difondre una idea contrària, que el castellà és avui la llengua pròpia del poble català. Alhora, exposa la idea complementària que la realitat de l'ús lingüístic és interclassista i, per tant, que mai hauria de ser un argument de lluita partidista, ja que rere el català hi hauria d'haver tot el poble i totes les ideologies democràtiques. També cal remarcar la

¹⁰ Delfí Dalmau i Gener (Figueres 1891-Barcelona 1965). Pedagóg i lingüista. El 1918 fundà el primer Liceu Dalmau d'ensenyament mitjà i tècnic, que el 1940 transforma en Institut Belpost d'ensenyament per correspondència. Col·laborà en diverses publicacions periòdiques i dirigí la revista "Clarisme". Poliglòt i ideòleg esperantista reconegut internacionalment, destaca també en estenografia i ensenyament d'idiomes. Publicà dos discos per a l'ensenyament del català, novel·les psicològiques i els assaigs presociolingüístics: *Poliglòtisme passiu* (1936) i *Aclariments lingüístics* (1962).

¹¹ Vegeu el llibre recentment editat en català de Joshua A. Fishman: *Llengua i identitat*, Edicions Bromera, 2001.

relació que estableix entre llengua i psicologia com a expressió de la nostra manera de ser: “un idioma crea una psicologia (...) Una llengua que no és la pròpia no tradueix l’home que cadascú porta dins”. Per a Armengou “Matar un idioma és un crim de les humanitats. És matar una ànima col·lectiva, la manera d’ésser i de pensar d’una comunitat humana”. Un discurs amb elements en comú amb els escrits del sociolingüista basc J. M. Sánchez Carrión (1987).

Un punt clau en el discurs d’Armengou és el rebuig radical a la deslleialtat lingüística dels catalans autòctons i de la gent que ha decidit formar part de la nació catalana: “només els esnobbs, per fer el merda, poden desertar de la nostra democràtica llengua (...) els miserables que han adoptat el castellà com a llengua familiar i han ensenyat a llurs fills, no la llengua dels pares, sinó la dels colonitzadors. No tenen excusa...”. Els catalans autòctons només tenen una opció digna: no oblidar el seu idioma i rebre i integrar els nouvinguts en català. Per això proposa el mal anomenat (ja que és fruit d’una opció ben activa) bilingüisme passiu: “Un diàleg bilingüe és el diàleg per excel·lència (...) hem de suposar sempre que el nostre interlocutor entén la llengua del país...”. Però alhora: “No consentir que cap català ens parli altra llengua que la catalana”. Armengou rebutja la ideologia diglòssica i anticipa els futurs i eterns atacs contra els catalans conscients: “Volem la llengua catalana oficial a Catalunya. No per crear una Catalunya tancada, provinciana i exclusivista, sinó per a assegurar la pervivència de la nostra ànima nacional...”. Acusa l’Estat espanyol d’haver practicat una triple ofensiva de coacció, invasió i promoció de la deserció; d’haver volgut convertir el català en una llengua de museu... Mentre continuem en l’Estat espanyol aquest haurà d’assumir la defensa de totes les llengües que en formen part i deixar d’odiar la diversitat, esdevenint un estat plurilingüe.

Del modernista Joaquim Casas-Carbó hauriem de destacar, naturalment, la seva proposta perfectament moderna i vigent de trilingüisme lingüístic igualitari –català-castellà-francès- en relació als models sociolingüístics d’estat, però aplicant-ho als nostres dies, en què el francès ja ha perdut el paper de llengua internacional que havia tingut fins al segle XIX. En aquest model el francès seria la llengua d’“intermediació” que estalviaria la subordinació respecte a l’espanyol. Diferència entre quatre models sociolingüístics d’estat i rebutja el model d’estat multilingüe en què hi ha l’hegemonia política d’una sola llengua.

Per a aquest escriptor la millor solució de justícia lingüística internacional hauria de ser la promoció d’una llengua internacional auxiliar. Cal destacar també del discurs de Casas-Carbó, que defineix com a “estudi de biologia lingüística”, la seva visió moderna i clarivident sobre els mecanismes de l’ús, el contacte i el canvi lingüístics. Casas-Carbó és un autèntic precursor del gènere del discurs centrat en el tema del diagnòstic sobre la situació del català, “gènere” que prendrà força a partir del 1979 en què es publicà l’article “Una nació sense estat, un poble sense llengua”. El nostre autor s’avança a aquesta tendència i usa conceptes clars i actuals com “llengües en contacte”, “superposició”, “esfera” en el sentit d’àmbit d’ús, “llengües superposades”, “col·lectivitat lingüística”, “prestigi (lingüístic)”, “invasió de la llengua”, “inconsciència” o “deslleialtat lingüística”; assenyala alguns mecanismes defensius o pronormalitzadors: la facilitació de la comunicació entre els parlants, la promoció del idioma propi, el cultiu literari, l’autoestima i el rebuig a l’autoodi que ell anomena “despreci” i que concreta en el que anomena “lleï de la imitació i del respecte de l’inferior al superior”, anticipant-se així a les reflexions de R. L. Ninyoles (1969 i 1971); té molt present el paper de les classes socials en el conflicte lingüístic i fins i tot el factor gènere; diferencia la situació del català de les llengües com el grec, el noruec, el danès, el flamenc o el búlgar, llengües més petites que la catalana però que són tingudes en compte “políticament parlant”, tendint més a comparar el català amb les llengües que disposen d’un estatus més normalitzat, que no pas la típica comparació amb les llengües més amenaçades d’extinció, per tant també modernitat de discurs i de referent.

Prat de la Riba considerava que “la llengua forma unitats socials pel damunt dels individus” i que “és un element constitutiu de la nacionalitat”, i subratlla que “no hi ha res comparable a aquesta unitat anímica determinada per la comunitat de l’idioma”, demana l’oficialitat de la llengua

catalana –com ja havia fet Almirall el 1880 en el primer Congrés Catalanista- i defineix una de les característiques clau del nacionalisme català.

Carles Riba representa les millors idees del Noucentisme en relació a la qüestió de la llengua que assumeix claríssimament el paper del català com a llengua comuna o llengua nacional dels catalans, com a element de cohesió de la nacionalitat. Riba assenyala la importància que té que una elit intel·lectual –“els totalistes de l’idioma”- com la que va dirigir –amb Pompeu Fabra al capdavant- el procés de normativització del català tingui com a objectiu construir una “llengua de cultura”.

En Riba el concepte de consciència lingüística forma part de la idea d’ideologia, allò que serveix per donar cohesió al conjunt social i que permet donar la coherència psicològica necessària per convertir-se en un instrument de govern. Murgades i Lamuela (1984) ja ens han explicat fins a quin punt el Noucentisme disposava d’una clara ideologia de la llengua nacional, i Riba ho concreta reclamant per al català la categoria de tret definidor per excel·lència de la identitat catalana, ja que cada idioma ens ofereix una determinada “realitat del món”, i encara que l’idioma “no és un aglutinant indefectible de la nació” sí que “acompanya i aferma l’aptitud d’un poble”.

Riba també fa una anàlisi del procés de substitució que el català havia patit i continuava patint i intenta explicar com havia pogut resistir la penetració d’una llengua armada de prestigi, poder i glòria. Riba només hi veu la força del sentiment –una manera de dir “consciència lingüística” i la incapacitat cultural i pedagògica castellana. El paper dels intel·lectuals per “salvar l’idioma” és reforçar l’orgull lingüístic i el caràcter, com ja havia explicat Batista i Roca.

El rebuig d’Alexandre Galí al bilingüisme social no és sol un rebuig pedagògic sinó que té un caràcter ampli i profund, en la línia de l’actual psicologia social. Es tracta d’una actitud ètica contra l’*emmudiment* –ocultació lingüística- i a favor de la llengua pròpia del parlants de les nacions subordinades. Galí realitza una anàlisi de la situació sociolingüística catalana subratllant la importància del context geolingüístic, sociopolític i ideologicocultural. Un context i unes condicions exteriors que condicionen allò que en aquells moments començaven a anomenar “bilingüisme”. Galí denuncia la violació dels drets psicològics i educatius dels infants que no eren educats en la llengua del seu país, i havien de patir el “flagell” del bilingüisme substitutori de la “llengua invasora”: “només hi haurà bilingüisme quan es produeix alguna cosa pertorbadora del monolingüisme, és a dir quan per causes de molt diversa mena un individu o una col·lectivitat puguin ésser influïts per dos sistemes lingüístics diferents (...) quan es produeixen fenòmens lingüístics (...) d’alteració o pertorbació lingüística”. Distingint aquesta situació del bilingüisme equilibrat que es pot donar en individus isolats. Influït per Isaac Epstein proposa el terme *poliglossia* per definir la seva idea de bilingüisme social conflictiu coincidint amb els pedagogs catalans Carles Salvador i Delfí Dalmau. Utilitza també termes com “llengua supeditada” i “llengua dominadora i imposada”, i conclou que els factes politicosocials condueixen a dues malalties verbals: la inhibició i la impotència verbals, l’*alingüisme* a què també farà referència el pedagog Josep Estalella. Un bilingüisme “devorador de pobles”.

Carles Salvador, polític de l’idioma i pedagog d’avantguarda en la mateixa direcció que Alexandre Galí i Delfí Dalmau és l’exemple viu d’intel·lectual humanista defensor aferrissat de la unitat del català des del País Valencià i de la República Catalana. Teoritza la substitució lingüística i proposa la consciència lingüística i l’autocentrament de la nació catalana, de Salses a Guardamar... contra les interferències polítiques imperialistes espanyoles. Exigeix l’oficialitat del valencià i dóna suport a la teoria del poliglotisme passiu i l’igualitarisme lingüístic internacional de Dalmau i els esperantistes.

Salvador es refereix a la llengua catalana com a “llengua nacional” i parla tothora en termes de comunitat parlant, fent un plantejament més sociocèntric que no pas linguocèntric; recull la definició del gran humanista Lluís Vives sobre la importància de la llengua com a principi fonamental de tota societat humana i considera que “Conservar una llengua, doncs, és

mantindre en la realitat l'existència d'una nació". Es tracta d'un plantejament plenament modern ja que subratlla la idea de llengua lligada a l'existència mateixa més que no pas a l'essència, com havien fet els autors jocfloralescos, anota la realitat del "canvi lingüístic" i es refereix a la substitució idiomàtica: "Mor una llengua quan no hi ha qui la parle". Utilitza, ja el 1936, els termes "llengua invasora", "llengües en contacte" i sap localitzar perfectament l'inici de l'etapa diglossitzant al País Valencià fent referència a la consigna il·lustrada per Lluís Millan a *El Cortesano* (1561) de posar el valencià en boca de bufons i el castellà en llavis de senyors, i d'ocultar l'idioma propi: "amagau lo valencià". Amb altres termes fa referència a l'autoodi, a la parella prestigi/estigma i a la consciència i la necessitat d'ús lingüístic. Proposa com a model de política lingüística, el de la Confederació Helvètica

Joan Fuster, que presentem en darrer lloc, ja que en certa manera és la síntesi de bona part de tot allò que han anat exposant els autors precedents, obre el camí a la ciència sociolingüística amb les seves propostes explícites sobre la necessitat del seu estudi i desenvolupament crític. Avisa, irònicament, que de seguir així les coses al Principat acabarem "parlant valencià", i la metàfora no és pas cap qüestió que tingui a veure ni amb la fonètica ni la morfologia. Denuncia amb encert i ironia les ideologies substitutòries de la mentalitat colonial, considera que els idiomes, dins un context de conflicte esdevenen instruments o formes de dominació; insisteix en la importància de la facilitació lingüística com a gran agent glotòfag; no oblida el factor de l'autoodi que ell bateja com a "mala consciència" o "alienació"; explica que la qüestió de l'idioma és una qüestió política; cerca les responsabilitats internes en el procés de substitució idiomàtica i fa una proposta de sobirania sociolingüística que a principis de segle XXI és plenament vigent: militància lingüística i planificació, retorn al monolingüisme català, autocentrament i defensa de la llengua comuna dels catalans del nord o del sud de la mateixa nació. Viure en català.

4. Factors que influeixen en l'ús lingüístic

En el darrer apartat d'aquest treball (a) comento alguns factors fonamentals que influeixen en l'ús lingüístic i (b) faig algunes propostes: (a) la motivació i la percepció de l'ús, l'actuació i l'oferta d'ús, la competència lingüística, la importància dels macroàmbits de l'administració, l'ensenyament i els mitjans de comunicació i els canvis que s'hi han produït, les actituds i les normes d'ús lingüístic... (b) Canviar les normes d'ús vigents, intervenir en la percepció de la utilitat de la llengua, convèncer les segones i terceres generacions d'immigrants que han de passar a ser nous catalanoparlants; que cal rebre la nova immigració en català, neutralitzar-ne el xoc cultural, convidar-los perquè usin la llengua catalana, promoure l'associacionisme entre els joves, fer entendre que la voluntat és més important que la capacitat, que la pràctica (els models positius) és més decisiva que la reflexió, que caldria augmentar el nombre d'hores de català i reforçar el tractament de l'assignatura de llengua catalana (més recursos, reducció en els grups...), crear una assignatura de cultura catalana a secundària, fer immersió lingüística també a secundària, fer veure la utilitat d'ús del català, buidar l'ús del català de connotacions perverses, no caure en la llatinització de l'idioma, realitzar experiències-pilot i impulsar la recerca sobre les raons de la persistència de les normes d'ús negatives, associar el català a la modernitat a través de mobilitzacions populars i massives com l'Acampallengua, noves mesures de foment de la lectura, no obsessionar-se en la qüestió de la correcció però sense caure en populismes espanyolistes, fer veure que el català no és incompatible amb cap cultura, que normalitzar també vol dir bilingüitzar, que cal crear necessitat d'ús, que cal crear organismes supraregionals i polítiques lingüístiques comunes a tot el territori català; potenciar una interllengua per als catalans que no passi ni per l'espanyol ni per cap altra llengua imperial, promoure i ajudar el militantisme lingüístic i unificar o coordinar de manera efectiva les organitzacions existents.

5. Bibliografia

Almirall, Valentí (1886): *Lo catalanisme*. Barcelona: Edicions 62 i La Caixa, MOLC, 1979.
Dalmau, Delfí (1936): *Poliglòtisme passiu*. Barcelona: Edicions de "La Revista".
Lamuela, Xavier i Murgades, Josep (1984): *Teoria de la llengua literària segons Fabra*. Barcelona: Quaderns Crema.
Ninyoles, Rafael L. (1971): *Idioma i prejudici*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1975.
Rovira i Virgili, Antoni (1916): *El nacionalisme*. Barcelona: Edicions del Cotal, 1978.
Sánchez Carrión, J. M. (1987): *Un futuro para nuestro pasado*. Estella: Gráficas Lizarra.
Solé i Camardons, Jordi (1998): *Poliglòtisme i raó. El discurs ecodiomàtic de Delfí Dalmau*. Lleida: Pagès editors.

Textos estudiats

Armengou, Josep (1955): *Justificació de Catalunya*, Barcelona: La Magrana, 1982.
Casas-Carbó, Joaquim (1896 /1908): *Catalunya trilingüe" i Catalònia (Assaigs nacionalistes) 1908*.
Fuster, Joan (1981): *Ara o mai*. València: Eliseu Climent ed. Quaderns 3i4.
Fuster, Joan (1994): *Escrits sobre la llengua*, a cura de M. Bolta i T. Mollà. Barcelona: Alter Pirene.
Fuster, Joan (1994): *Contra el nacionalisme espanyol*. Barcelona: Curial.
Galí, Alexandre (1931): *Per la llengua i per l'escola*. Barcelona: Publicacions de "La Revista".
Galí, Alexandre (1969): *Consideracions sobre el bilingüisme. Aportació a l'any Fabra*. Barcelona.
Galí, Alexandre (1979): "La llengua. Entitats defensores i propagadores; Avatars de la llengua catalana", a Galí, Alexandre: *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1979.
Prat de la Riba, Enric (1906): *Importància de la llengua dins el concepte de la Nacionalitat. Primer Congrés de la Llengua Catalana*.
Prat de la Riba, Enric (1916): *La nacionalitat catalana*. Barcelona: Edicions 62, 1979.
Riba, Carles (1986): *Obres Completes / 3. Crítica, 2*. Barcelona: Edicions 62.
Riba, Carles (1988): *Obres Completes / 4. Crítica, 3*. Barcelona: Edicions 62.
Salvador, Carles (1922): "Falles valencianes", "Libertad", 22-3-1922.
Salvador, Carles (1935): "El valencià a les escoles", "La República de les Lletres", 4, abril-juny.
Salvador, Carles (1936) "Poliglòtisme passiu" per Delfí Dalmau, "La Publicitat", 8-4-1936.
Salvador, Carles (1951): *Qüestions de llenguatge*. València: Centre de Cultura Valenciana.
Yxart, Josep (1886): "Del uso del castellano en Cataluña" dins *El Año pasado. Letras y artes en Barcelona*.
Yxart, Josep (1891): "La literatura catalana en Madrid", "La Vanguardia", 27-11-1891.

Jordi Solé i Camardons

jsole12@pie.xtec.es